

คำนำ

สืบเนื่องจากปัญหาการศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่คุณภาพตกต่ำ ผลการสอบ O-NET ได้คะแนนเป็นอันดับท้ายสุดของประเทศในเกือบทุกวิชา และในการประเมินภายนอกกรอบสองที่ผ่านมา โรงเรียนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้โดยเฉพาะโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามไม่ผ่านการรับรองมาตรฐานเป็นจำนวนมาก สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) จึงได้อนุมัติให้มูลนิธิสุข-แก้ว แก้วแดง ดำเนินงาน “โครงการวิจัยการประเมินคุณภาพการศึกษายานอกรอบ 3 บูรณาการกับการปฏิรูปการศึกษารอบ 2 และการประกันคุณภาพการศึกษายานอกรอบที่ 1 ของสถานศึกษาชายแดนภาคใต้” ตามสัญญาจ้างเลขที่ กนศ. 01/2555 ลงวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2554 โดยมีระยะเวลาดำเนินการ 2 ปี (ธันวาคม 2554-ธันวาคม 2556) รวม 4 ภาคการเรียน

มูลนิธิฯ ได้ดำเนินการตามกระบวนการวิจัยที่วางแผนไว้ คือ นำผลการประเมินภายนอกกรอบสอง และผลการสอบ O-NET มาเป็นตัวตั้งในการวิเคราะห์สภาพปัญหา เชิญครู ผู้บริหารสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษาศึกษานิเทศก์ และต้นสังกัดทุกหน่วยงาน มาชี้แจงทำความเข้าใจเรื่องหลักเกณฑ์การประเมินภายนอกสาม คัดเลือกและเชิญโรงเรียนที่ผ่านเกณฑ์ตัวบ่งชี้ที่ 5 มาเข้าโครงการ จัดให้มีการสร้างความรู้ความเข้าใจและการเตรียมความพร้อมระดับสถานศึกษาโดยเน้นการพัฒนาการเรียนการสอนก่อนรับการประเมิน มีกลุ่มโรงเรียนเป็นเครือข่ายความร่วมมือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และช่วยเหลือกัน ขณะเดียวกันก็ชี้แจงทำความเข้าใจกับหน่วยประเมินและผู้ประเมินให้ใช้หลักการประเมินภายนอกแบบกัลยาณมิตรและหมอโรงเรียน

ระหว่างดำเนินการดำเนินโครงการดังกล่าว มูลนิธิฯ ได้นำปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาปรับปรุงแก้ไข และเพิ่มนวัตกรรมในการประเมินให้มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่มากขึ้น เช่น การตั้งค่าเป้าหมายการยกระดับคุณภาพการศึกษา การถอดบทเรียนความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การคัดเลือกและพัฒนาผู้ประเมินใหม่ การจัดให้โรงเรียนพบกับผู้ประเมินก่อนเข้าประเมินจริง เปิดโอกาสให้สถานศึกษาร่วมกำหนดวันเข้าประเมินได้ และระหว่างการประเมินภายนอกมูลนิธิฯ ได้ออกเยี่ยมและนิเทศการประเมินเพื่อให้คำแนะนำและติดตามผลการดำเนินงานด้วย นอกจากนี้ มูลนิธิฯ ยังได้ทดลองและปรับปรุงรูปแบบการทำงาน เช่น การให้ผู้ประเมินมากกว่า 1 หน่วยเข้าประเมินโรงเรียนเดียวกัน แต่เนื่องจากมีปัญหาเรื่องการจัดทำรายงานช้ากว่ากำหนดจึงเปลี่ยนเป็นการประเมินโดยใช้ผู้ประเมินจากหน่วยเดียวอย่างเดิม และเปลี่ยนการประเมินผู้ประเมินภายนอกจากการใช้เอกสารเป็นการประเมินโดยการสัมภาษณ์ทางไกล เพื่อลดภาระงานเอกสารของโรงเรียน ประกอบกับ สมศ. ได้มีแบบฟอร์มในการประเมินอย่างเป็นระบบอยู่แล้ว

ผลการดำเนินงานพบว่า การสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องคะแนนตัวบ่งชี้ที่ 5 และการยกระดับคุณภาพการศึกษาก่อนรับการประเมิน เป็นกลไกที่สามารถกระตุ้นให้โรงเรียนมีความตื่นตัวในการยกระดับคุณภาพการศึกษามากขึ้น โรงเรียนได้มีการสร้างควมตระหนักระหว่างผู้เกี่ยวข้องคือ นักเรียน ผู้บริหาร ครู กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน มีการสอนเสริมพิเศษเพื่อให้นักเรียนรู้จักการคิดวิเคราะห์ และเพิ่มผลสัมฤทธิ์ในการสอบ O-NET โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การรวมพลังระหว่างต้นสังกัด ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ศึกษาานิเทศก์ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สูงขึ้น และทำให้โรงเรียนมีโอกาสผ่านการประเมินภายนอกโดยได้รับการรับรองมาตรฐาน ซึ่งนอกจากสถานศึกษาส่วนใหญ่จะผ่านการประเมินในระดับดีแล้ว ยังลดความเครียดความกังวลลง เนื่องจากผู้ประเมินภายนอกทำหน้าที่ประเมินแบบกัลยาณมิตรและหมอโรงเรียน ให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสถานศึกษาด้วยความปรารถนาดี การคัดเลือกและพัฒนาผู้ประเมินใหม่ทำให้มีผู้ประเมินภายนอกที่มีคุณภาพเป็นจำนวนมาก พอที่จะทำการประเมินภายนอกได้ตามแผนที่กำหนดไว้ และการจัดให้โรงเรียนได้พบกับผู้ประเมินก่อนก็ช่วยให้โรงเรียนมีความรู้ความเข้าใจเรื่องตัวบ่งชี้ต่าง ๆ ที่ใช้ในการประเมินภายนอก สามารถเตรียมข้อมูลสำหรับการประเมินได้ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และสามารถนัดหมายวันประเมินที่ตรงกันได้ ซึ่งนอกจากโรงเรียนทุกสังกัดจะสามารถ เพิ่มคะแนน O-NET ให้สูงขึ้นได้ มีระบบการประกันคุณภาพภายในตามกฎกระทรวง และผ่านการประเมินภายนอกได้เร็ว

กว่ารอบก่อน ๆ ที่ผ่านมา ทำให้มี เวลาในการทบทวนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาสำหรับรอบต่อไปแล้ว การสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดโดยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้หน่วยประเมินและผู้ประเมินภายนอกใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เปลี่ยนจากที่เคย “ตั้งป้อม” แย่งชิงผลประโยชน์กันมาเป็นพันธมิตรที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและเกิดร่วมมือที่ดีต่อกันในการประเมินภายนอกตามนโยบายของ สมศ. อีกด้วย

มูลนิธิฯ หวังว่ารูปแบบการดำเนินงานตามโครงการวิจัยนี้จะเป็ต้นแบบที่ดีสำหรับการสร้างแรงจูงใจหรือแรงบันดาลใจให้กับสถานศึกษาที่จะรับการประเมินภายนอกในรอบต่อไป งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการประเมินแบบกัลยาณมิตรและหมอโรงเรียนเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ ทำได้ไม่ยาก ช่วยให้โรงเรียนลดความเครียดความวิตกกังวล และทุกฝ่ายได้ประโยชน์จากการ “ประเมินเพื่อพัฒนา” ซึ่งในที่สุดจะกลายเป็นวัฒนธรรมการประเมินหรือวัฒนธรรมคุณภาพที่ดีในสถานศึกษาอย่างยั่งยืนได้

การประเมินภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ระหว่างเดือนธันวาคม 2554-ธันวาคม 2556 มีโรงเรียนเข้าประเมินครั้งที่ 1 จำนวน 167 โรงเรียน ครั้งที่ 2 จำนวน 60 โรงเรียน ครั้งที่ 3 จำนวน 230 โรงเรียน ครั้งที่ 4 จำนวน 253 โรงเรียน และครั้งที่ 5 จำนวน 249 โรงเรียน รวมทั้งสิ้น 959 โรงเรียน จากจำนวนทั้งหมด 1,209 โรงเรียน¹ คงเหลือโรงเรียนที่จะเข้ารับการประเมินครั้งที่ 6 อีก 250 โรงเรียน สาเหตุที่ทำให้การดำเนินงานล่าช้ากว่ากำหนดสืบเนื่องมาจากปลายปี 2554 มีเหตุการณ์อุทกภัยใหญ่ในทุกภาคของประเทศไทย ทำให้ต้องเลื่อนการสอบและการประกาศผลสอบ O-NET โรงเรียนส่วนใหญ่ที่ไม่รู้ผล O-NET จึงขอไม่เข้าร่วมประเมิน ทำให้มีโรงเรียนสนใจเข้าร่วมโครงการประเมินคุณภาพภายนอกน้อยในระยะเริ่มต้น แต่มูลนิธิฯ คาดว่าถ้าดำเนินการประเมินภายนอกอีก 1 ครั้งก็น่าจะสามารถประเมินโรงเรียนที่เหลือได้ครบตามกำหนด ซึ่งจะเร็วกว่าการประเมินภายนอกในรอบสอง ทำให้สามารถมีเวลาในการสรุปผลการดำเนินงานได้ดีกว่าการประเมินภายนอกครั้งที่ผ่านมา และเมื่อดำเนินงานประเมินภายนอกโรงเรียนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ครบทั้งหมดแล้วมูลนิธิฯ จะนำผลที่ได้มาเพิ่มเติมในการปรับปรุงรายงานฉบับนี้ต่อไป

เมื่อเริ่มมีการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาถูกกล่าวหาจากฝ่ายต่อต้านการปฏิรูปว่าลอกเลียนแบบจากต่างประเทศมาใช้ในประเทศไทย ซึ่งจะไม่ประสบความสำเร็จ และหลังจากเริ่มประเมินภายนอกก็มีหน่วยปฏิบัติหลายแห่งต่อต้านการประเมินและพยายามให้ยุบ สมศ. แต่ปัจจุบันนี้ สมศ. ก็ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่า การประกันคุณภาพและการรับรองมาตรฐานนั้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับโลกยุคใหม่ และประเทศไทยได้พัฒนารูปแบบการประเมินจนเป็นต้นแบบสำหรับการศึกษาเรียนรู้คุณภาพของหลายประเทศในเอเชียและประชาคมอาเซียน

มูลนิธิสุข-แก้ว แก้วแดง ขอขอบคุณ สมศ. ที่ให้โอกาสมูลนิธิฯ ได้เข้ามารับผิดชอบในการวิจัยเพื่อประเมินคุณภาพการศึกษา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งในการประเมินภายนอกครั้งแรกไม่มีผู้มาประเมิน บางโรงเรียนจึงต้องมีการประเมินที่โรงแรมแทนที่จะประเมินที่โรงเรียน ทำให้คุณภาพการประเมินไม่สอดคล้องกับหลักการประเมินคุณภาพภายนอก เกิดปัญหาไม่ได้รับความเชื่อถือจากหลายฝ่าย ส่วนการประเมินรอบสองต้องประเมินในที่สุดท้ายทำให้โรงเรียนไม่มีโอกาสในการปรับปรุงเพื่อยกระดับคุณภาพ จากการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาในพื้นที่อย่างต่อเนื่องและจริงจังมาหลายปีมูลนิธิฯ พบว่า การประเมินคุณภาพภายนอกเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้ และการประกันคุณภาพภายใน และการบูรณาการทุกเรื่องเข้าด้วยกันสามารถนำไปสู่การพัฒนาทั้งระบบ ซึ่งเป้าหมายสูงสุดก็คือคุณภาพการศึกษาที่ดีของคนไทยและประเทศไทย

¹ จำนวนโรงเรียนเปลี่ยนแปลงจากเดิม 1,153 โรงเรียน เนื่องจากมีการเปิดโรงเรียนเพิ่มขึ้น และบางโรงเรียนที่เปิดอยู่แล้วไม่ได้รับการรายงานสถานภาพไปยัง สมศ. นอกจากนี้ สมศ. ได้มอบให้มูลนิธิฯ ประเมินโรงเรียนสังกัด ตชด.ในพื้นที่ 3 จังหวัด จำนวน 11 โรงเรียนและโรงเรียนสังกัดพระพุทธศาสนา 2 โรงเรียนด้วย

การวิจัยเพื่อการประเมินในรอบนี้มูลนิธิฯ ได้ใช้ความพยายาม ความตั้งใจและทุ่มเทเป็นอย่างมาก นำนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ มีการประชุมพบปะตรวจเยี่ยมโรงเรียน สร้างขวัญและกำลังใจให้กับโรงเรียนและผู้ประเมินภายนอก ซึ่งทำให้การประเมินเป็นไปอย่างเรียบร้อยบรรลุตามวัตถุประสงค์ของ สมศ. สร้างความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อระบบการประเมินภายนอกของ สมศ. สามารถประเมินโรงเรียนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งหมดได้สำเร็จเร็วกว่าการประเมินทั่วประเทศถึงหนึ่งปีงบประมาณ ทำให้โรงเรียนสามารถปรับปรุงและยกระดับคะแนน O-NET เพื่อให้ผ่านการรับรองมาตรฐานได้เพิ่มขึ้น มูลนิธิฯ เชื่อมมั่นว่าการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดสำหรับการพัฒนาและการเสริมสร้างสันติสุขใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ถึงแม้ว่าจะเป็นงานที่ยากและเสี่ยงอันตราย แต่เป็นเรื่องที่จำเป็นต้องทำ เพื่อทดแทนคุณแผ่นดินเกิดและดับทุกข์ของชาติ เพราะปัญหาความไม่สงบใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่ดำเนินมากกว่า 10 ปีแล้วนั้น เป็นความทุกข์ของคนไทยทั้งแผ่นดิน

สุดท้าย มูลนิธิฯ ขอขอบคุณหน่วยประเมิน ผู้ประเมินภายนอก ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และนักวิจัยอาวุโสของมูลนิธิฯ ดร.วรัญพร แสงนภาพวร ตลอดจนผู้ช่วยนักวิจัย คือ นางสาวอามีเนาะ เซ็งโงะ และนางสาวตอฮีเราะ ดอคา ที่ได้ทุ่มเทรวมพลังกันทำงานหนักเพื่อการวิจัยและพัฒนาการประเมินภายนอกครบสามในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังรายละเอียดที่ท่านจะได้อ่านต่อไป

ดร. รุ่ง แก้วแดง

ประธานมูลนิธิสุข-แก้ว แก้วแดง

บทสรุปบริหาร

เหตุการณ์ความไม่สงบและความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ได้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาอย่างหนัก โดยเฉพาะโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานหลายแห่งถูกเผา ครูถูกฆ่าและลอบทำร้าย โรงเรียนปิดบ่อยครั้ง ครูที่มีประสบการณ์ขอย้ายออกนอกพื้นที่เป็นจำนวนมาก ครูที่ยังอยู่ไม่สามารถสอนหลังเลิกเรียนได้เพราะต้องเดินทางภายใต้การคุ้มกันของฝ่ายความมั่นคง โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามซึ่งนักเรียนเป็นมุสลิมไม่ได้ใช้ภาษาไทยที่บ้าน นักเรียนต้องใช้เวลาในการเรียนศาสนาด้วย ส่วนมากเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่มีนักเรียนมากเกินไปจนดูแลได้ทั่วถึง ครูมีวุฒิไม่ตรงวิชาที่สอน และไม่มีศึกษานิเทศก์ดูแลคุณภาพการศึกษา

จากผลการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสอง มีสถานศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้รับการรับรองมาตรฐานเป็นสัดส่วนสูงกว่าภาพรวมทั้งประเทศ โดยมีโรงเรียนที่ผ่านการรับรองร้อยละ 79.4 ไม่รับรองร้อยละ 20.6 ในขณะที่สถานศึกษาทั่วประเทศผ่านการรับรองร้อยละ 82.8 ไม่ผ่านการรับรองร้อยละ 17.2 นอกจากนี้ คะแนนเฉลี่ย O-NET ของโรงเรียนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้อยู่ในอันดับต่ำที่สุดของประเทศ ประกอบกับสถานศึกษายังมีความเครียดกับการประเมินภายนอก รวมทั้งได้มีการออกกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 แล้ว

มูลนิธิสุข-แก้ว แก้วแดง ซึ่งเป็นองค์กรเอกชนที่จัดตั้งโดยกลุ่มคนรักบ้านเกิด มุ่งหวังที่จะนำสันติสุขกลับคืนมา เห็นว่าการศึกษาคือปัจจัยสำคัญในการพัฒนาและสร้างสันติสุขใน 3 จังหวัดชายแดนใต้ จากปัญหาที่เกิดขึ้นมูลนิธิฯ เห็นควรวิจัยและพัฒนารูปแบบการประเมินภายนอกรอบสามสำหรับพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการเฉพาะ เนื่องจากมีอัตลักษณ์ทางด้านภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม ตลอดจนสภาพปัญหาแตกต่างจากส่วนอื่น ๆ ของประเทศ จึงได้อาสาที่จะเข้ามาเป็นอีกแรงหนึ่งในการช่วยพลิกฟื้นการศึกษาไทยจากภาวะวิกฤตโดยมูลนิธิฯ ได้รับอนุมัติจาก สมศ. ให้ดำเนินการ “โครงการวิจัยการประเมินคุณภาพการศึกษาภายนอกรอบสาม บูรณาการกับการปฏิรูปการศึกษา รอบทศวรรษที่ 2 และการประกันคุณภาพการศึกษาภายในรอบที่ 1 ของสถานศึกษาชายแดนภาคใต้” ตามสัญญาจ้างเลขที่ กนศ. 01/2555 ลงวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2554 จึงได้ดำเนินการตามข้อตกลงที่วางไว้ ดังได้นำเสนอมาก่อนนี้แล้วเป็นระยะ ๆ

วัตถุประสงค์ของโครงการ มี 3 ประการใหญ่ ๆ คือ 1) เพื่อพัฒนารูปแบบการประเมินภายนอกที่บูรณาการกับการปฏิรูปการเรียนรู้และการประกันคุณภาพภายใน โดยยึดหลักกัลยาณมิตรและหมอโรงเรียน 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการยกระดับผลการเรียนรู้ และ 3) เพื่อส่งเสริมการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา โดยมีกิจกรรมสำคัญของโครงการ คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ การส่งเสริมการประกันคุณภาพภายใน และการประเมินภายนอกรอบสาม

ระหว่างเดือนธันวาคม 2554-ธันวาคม 2556 มูลนิธิฯ ได้ดำเนินกิจกรรมตามที่วางแผนไว้ในโครงการดังนี้

1. การประชุมชี้แจงทำความเข้าใจเพื่อสร้างความตระหนักแก่ครูและผู้บริหาร ใน 3 เรื่อง คือ การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา การประกันคุณภาพภายในตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 และการประเมินภายนอกรอบสาม รวม 24 ครั้ง และเปิดโอกาสให้โรงเรียนนำเสนอความก้าวหน้าของการดำเนินงานและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษา นอกจากนี้ มูลนิธิฯ ยังได้ออกนิเทศการเรียนการสอนในโรงเรียนเป็นรายกลุ่มโรงเรียนรวม 14 ครั้ง จัดประชุมสร้างความรู้ความเข้าใจ ทบทวนปัญหาการดำเนินงาน และจัดสรรโรงเรียนกับผู้ประเมินภายนอกรวม 16 ครั้ง พัฒนาผู้ประเมินใหม่ 2 ครั้ง จัดให้โรงเรียนพบผู้ประเมินภายนอก 11 ครั้ง และนิเทศการประเมินภายนอก 25 ครั้ง เพื่อให้การประเมินภายนอกรอบสามเป็นไปอย่างกัลยาณมิตร

2. การคัดเลือกโรงเรียนเข้าร่วมโครงการ มูลนิธิฯ ใช้วิธีเลือกโรงเรียนที่มีคะแนน O-NET ในปีที่ผ่านมาอยู่ในระดับสูงผ่านเกณฑ์การรับรองมาตรฐานในตัวบ่งชี้ที่ 5 มาเข้าโครงการเพื่อรับการประเมินภายนอกก่อน เพื่อให้โรงเรียน

ที่ยังไม่ผ่านเกณฑ์มีเวลายกระดับคะแนนตัวบ่งชี้ที่ 5 และได้เรียนรู้ประสบการณ์จากโรงเรียนที่ผ่านการประเมินก่อนตามความพร้อม โรงเรียนที่มีคุณภาพดีเหล่านี้สามารถที่จะเป็นผู้นำในการยกระดับคุณภาพของโรงเรียนที่คะแนนต่ำได้รวมทั้งทำให้โรงเรียนที่คะแนนตัวบ่งชี้ต่ำมีเวลาพัฒนาตนเองเพื่อให้สามารถผ่านการประเมินได้ต่อไป

3. การพัฒนาคู่มือการปฏิรูปการศึกษาและประกันคุณภาพการศึกษาภายใน มูลนิธิฯ ได้วิเคราะห์คะแนน O-NET และถอดบทเรียนความสำเร็จของโรงเรียนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ 2 เล่ม คือ “รายงานการวิเคราะห์เจาะลึกการประเมินคุณภาพการศึกษารอบสอง (ปี 2549-2553) โรงเรียนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้” และ “รายงานการถอดบทเรียนความสำเร็จ “เมื่อเกิดความสุขในผู้เรียน ความสำเร็จจึงตามมา” โรงเรียนวัดตันติการามที่ 109” เพื่อให้โรงเรียนใช้เป็นคู่มือในการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและยกระดับผลสัมฤทธิ์ให้สูงขึ้น

4. การศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) มูลนิธิฯ ส่งเสริมให้สถานศึกษามีการศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสถานศึกษาที่มีแนวปฏิบัติที่ดี เพื่อนำความรู้และประสบการณ์ไปปรับใช้ในการพัฒนาตนเองของแต่ละโรงเรียนและนำมาแลกเปลี่ยนในการประชุมที่มูลนิธิฯ จัดให้

5. เครื่องมือการจัดการความรู้ (Knowledge Management- KM) ระหว่างโรงเรียนในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เนื่องจากปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ ทำให้การหาวิทยากรจากภายนอกหรือส่วนกลางเข้าไปให้ความรู้และช่วยเหลือโรงเรียนเป็นไปได้ยาก มูลนิธิฯ จึงได้ส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนแต่ละสังกัดเพื่อดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นกลุ่มโรงเรียน

6. โรงเรียนทำการปฏิรูปการเรียนรู้และตั้งเป้าหมาย (Management by Objective) เพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาที่โรงเรียน หลังจากได้รับความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับโรงเรียนอื่น ๆ ในการประชุมที่มูลนิธิฯ จัดให้แล้ว โรงเรียนกลับไปดำเนินการปฏิรูปการเรียนการสอนที่โรงเรียนของตนเองเพื่อเตรียมความพร้อมรับการประเมินภายนอก

7. ต้นสังกัดและโรงเรียนทำการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพ พ.ศ. 2553

8. การพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายนอก เนื่องจากการประเมินภายนอกรอบแรกและรอบสองใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เริ่มต้นช้า ทำให้ไม่สามารถมีเวลาปรับปรุงแก้ไขคุณภาพการศึกษาได้ทันท่วงที มูลนิธิฯ จึงมีนโยบายประเมินให้เร็วขึ้นกว่าเดิมและเสร็จทันเวลาที่กำหนด เช่น การพัฒนาผู้ประเมินใหม่ให้สามารถประเมินแบบกัลยาณมิตร การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยประเมินให้เปลี่ยนจากคู่แข่งไปเป็นภาคีเครือข่ายที่ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การจัดให้โรงเรียนได้พบผู้ประเมินก่อนเข้าประเมินจริง นอกจากนี้ ระหว่างการประเมิน มูลนิธิฯ ยังออกนิเทศการประเมินเพื่อให้กำลังใจ ให้คำแนะนำ และดูแลความปลอดภัยของผู้ประเมินด้วย

9. การถอดบทเรียนความสำเร็จและปัญหาอุปสรรค มูลนิธิฯ ได้วิเคราะห์โรงเรียนและกลุ่มโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและผ่านการประเมินคุณภาพภายนอกโดยได้รับการรับรอง พบว่า นอกจากปัจจัยด้านผู้เรียน ครู ผู้บริหาร สื่อ และการเรียนการสอน จะเป็นปัจจัยความสำเร็จแล้ว การสร้างความตระหนักให้ผู้ปกครองและกรรมการสถานศึกษาและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ยังเป็นอุปสรรคสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

10. การนำเสนอผลการดำเนินงานและรับฟังความคิดเห็น นอกจากการนำเสนอผลการดำเนินงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับจังหวัดของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้แล้ว มูลนิธิฯ ได้นำเสนอความสำเร็จในโอกาสการประชุมวิชาการที่ สมศ. จัดขึ้น 2 ครั้ง ในปี 2555 และปี 2556 โดยได้จัดให้ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษา ครูผู้รับผิดชอบการประกันคุณภาพ และผู้ประเมินภายนอก มีโอกาสเข้าร่วมในการนำเสนอผลการดำเนินงานในการประชุมดังกล่าว

ทั้งนี้ ตลอดโครงการใช้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือรวมพลังระหว่างหน่วยงานรัฐและเอกชน (PPP Model) ได้แก่ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานส่งเสริมการศึกษาเอกชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษา และมูลนิธิศิษย์-แก้ว แก้วแดง

ผลที่เกิดขึ้นกับคุณภาพการศึกษา ปรากฏว่าโรงเรียนทุกสังกัดมีคะแนนตัวบ่งชี้ที่ 5 สูงขึ้น สำหรับโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม แม้จะมีจำนวนโรงเรียนที่คะแนนตัวบ่งชี้ที่ 5 ผ่านเกณฑ์ยังไม่มาก แต่ก็มีพัฒนาการสูงขึ้นเป็นที่น่าพอใจ

ผลที่เกิดขึ้นกับการประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาทุกสังกัดมีการส่งเสริมระบบการประกันคุณภาพภายในตามกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. 2553 ตั้งแต่ปี 2554 ซึ่งเป็นปีที่เริ่มต้นการประเมินคุณภาพภายนอกกรอบสาม มีการจัดระบบการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนโดยชี้แจงสร้างความเข้าใจแก่โรงเรียน ตั้งคณะกรรมการขึ้นดูแลเพื่อให้เป็นไปตามกฎกระทรวงฯ ต้นสังกัดโดยเฉพาะ สพฐ. และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กำหนดให้ศึกษานิเทศก์รับผิดชอบการประกันคุณภาพภายใน มีระบบการนิเทศการศึกษาที่เข้มแข็งและทำจริงจังกั้ทั้งระดับประถมและมัธยมศึกษา และมีกรรมการประเมินภายใน แต่สำนักงานการศึกษาเอกชนซึ่งเพิ่งปรับโครงสร้างองค์กรใหม่ ยังไม่มีระบบการนิเทศ และขาดศึกษานิเทศก์ช่วยเหลือโรงเรียน ส่วนใหญ่มีการนิเทศการปฏิบัติการเรียนการสอนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา มีการทำ MOU ระหว่างต้นสังกัดกับโรงเรียน และโรงเรียนมีการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในก่อนที่ต้นสังกัดจะออกประเมิน รวมทั้งมีการประเมินผลการประกันคุณภาพภายในเป็นประจำทุกปี โรงเรียนในสังกัดมีการนำ SAR ไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีการนำผลคะแนนการประกันคุณภาพภายในและผลการประเมินภายนอกมาปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน แต่การบูรณาการการยกระดับคุณภาพศึกษากับการประกันคุณภาพภายในและการประเมินภายนอกกรอบสามยังไม่ค่อยมีความชัดเจน

ผลที่เกิดขึ้นกับการประเมินภายนอกกรอบสาม ในภาพรวมของการประเมิน จากโรงเรียนที่เข้ารับการประเมินจำนวน 959 โรงเรียน มีโรงเรียนที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจำนวน 537 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 56 และโรงเรียนที่ไม่ผ่านการรับรองมาตรฐานจำนวน 422 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 44 โดยเฉพาะโรงเรียนเอกชนสอนศาสนายังคงเป็นกลุ่มที่ได้รับการรับรองมาตรฐานเป็นสัดส่วนน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 14.62 และไม่ได้รับการรับรองสูงถึงร้อยละ 85.38 แสดงให้เห็นว่าจะต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเหล่านี้อย่างต่อเนื่องต่อไปอีก ซึ่งหลายโรงเรียนสามารถทำคะแนน O-NET ได้เพิ่มขึ้นสูงมากในปีการศึกษาที่ผ่านมา แม้จะยังไม่ถึงเกณฑ์การรับรองมาตรฐานตามที่กำหนดก็ตาม แต่ถ้าได้รับการสนับสนุนจากต้นสังกัดและหน่วยงานต่าง ๆ ก็มีโอกาที่จะพัฒนาขึ้นจนได้รับการรับรองมาตรฐานเช่นกัน สำหรับการสอบ O-NET ในปีการศึกษา 2556 และ 2557 หากโรงเรียนยกระดับคะแนนตัวบ่งชี้ที่ 5 ขึ้นมาได้ก็สามารถที่จะนำเสนอไปยัง สมศ. เพื่อปรับเปลี่ยนสถานะจากไม่รับรองเป็นรับรองได้ ซึ่งจะทำให้โรงเรียนที่ผ่านการประเมินและรับรองมีร้อยละที่สูงขึ้น

การประเมินภายนอกกรอบสามของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเครียดและความกังวลน้อยกว่าการประเมินรอบสอง เนื่องจากมูลนิธิฯ ได้จัดให้โรงเรียนพบกับผู้ประเมินก่อนแล้ว ทำให้สามารถเตรียมความพร้อมได้ดีขึ้น ผู้ประเมินทำหน้าที่ประเมินแบบกัลยาณมิตรและหมอบโรงเรียนที่เป็นรูปธรรม นอกจากนี้ การประเมินยังเป็นการประเมินที่โรงเรียน ประเมินจากสภาพจริง และดำเนินการได้รวดเร็วทันกำหนดเวลา สามารถแก้ปัญหาการประเมินในอดีตที่เป็นการประเมินที่โรงแรมและการประเมินที่ซ้ำกว่าพื้นที่อื่น ๆ

ผลการติดตามและประเมินผลผู้ประเมินภายนอกในปีแรก ด้านความเป็นกัลยาณมิตร ผู้ตอบส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60-90) ตอบว่า “ดีมาก” ด้านความเป็นหมอบโรงเรียน ผู้ตอบส่วนใหญ่ (ร้อยละ 57-69) ตอบว่า “ดีมาก”

จากการประเมินทางไกลความพึงพอใจของโรงเรียนที่มีต่อการประเมินภายนอกรอบสามครั้งที่ 3 มูลนิธิฯ ได้ สุ่มตัวอย่างจำนวน 17 โรงเรียน ปรากฏว่าโรงเรียนจำนวน 7 โรงเรียน ตอบว่า “ดีมาก” จำนวน 9 โรงเรียน ตอบว่า “ดี” และ 1 โรงเรียน ตอบว่าไม่พอใจ และในการประเมินรอบสามครั้งที่ 4 ได้สุ่มตัวอย่างเพื่อประเมินทางไกล 10 โรงเรียน มีโรงเรียนที่ตอบว่า “ดีมาก” จำนวน 8 โรงเรียน และตอบว่า “ดี” จำนวน 2 โรงเรียน โดยไม่มีโรงเรียนใด ตอบว่าไม่พอใจเลยพบว่า โรงเรียนเกือบทุกแห่งตอบว่าพึงพอใจวิธีการประเมินภายนอกที่ผู้ประเมินมีการเก็บข้อมูลจาก ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง สังเกตการสอนของครู ไม่ทำให้เป็นภาระกับโรงเรียน รวมทั้งให้คำแนะนำที่ดีเพื่อให้โรงเรียนนำไป ปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณภาพต่อไป บรรยากาศการประเมินเป็นแบบกัลยาณมิตร

จากการดำเนินงานที่ผ่านมา พบว่า **นวัตกรรมในโครงการ** ที่มูลนิธิฯ ได้พัฒนาขึ้น และนำมาใช้ในโครงการเพื่อ การประเมินภายนอกรอบสามในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งทำให้การประเมินภายนอกรอบสามในพื้นที่ดังกล่าว แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ คือ

1. การชี้แจงทำความเข้าใจกับโรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษาอย่างใกล้ชิด
2. การชี้แจงทำความเข้าใจกับหน่วยประเมินและผู้ประเมิน
3. การเตรียมความพร้อมระดับสถานศึกษาก่อนรับการประเมินภายนอก
4. การจัดกลุ่มโรงเรียนเพื่อช่วยเหลือกัน เยี่ยมเยือนและประเมินภายในกันเอง
5. การพัฒนาผู้ประเมินใหม่
6. การจัดให้ผู้ประเมินได้พบกับโรงเรียนก่อนเข้าประเมินจริง
7. การนิเทศการประเมินภายนอก
8. การสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยประเมิน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ (พ.ศ. 2559-2563) มีดังนี้

ข้อเสนอแนะต่อโรงเรียนและต้นสังกัด

1. โรงเรียนและต้นสังกัดต้องเร่งรัดเรื่องการสอนภาษาไทยให้เด็กรักการอ่าน และอ่านออกเขียนได้ตั้งแต่ระดับ ประถมศึกษา ครูควรพูดภาษาไทยกับนักเรียน เพื่อให้เด็กมีโอกาสได้ใช้ภาษาไทยมากขึ้น และควรเปลี่ยนรูปแบบ การเรียนภาษาไทยให้มีความสนุกสนาน เช่น การใช้เพลงประกอบการสอน เป็นต้น
2. การเรียนการสอนต้องลดการติวหรือกวดวิชาแบบท่องจำในการเตรียมสอบ O-NET แต่เน้นการสอนให้ ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์ในการเรียนปกติตลอดทั้งปี
3. โรงเรียนต้องสื่อสารและสร้างความตระหนักกับทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการ พัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียน
4. เน้นการบริหารและจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน และให้ ความสำคัญกับการประกันคุณภาพภายในโดยทำให้เป็นวิถีชีวิตในการทำงานปกติให้ได้
5. สรรหาผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความเป็นผู้นำทางวิชาการมาลงตำแหน่งที่ว่างโดยเร็ว เพื่อให้มีผู้บริหารที่มี อำนาจในการตัดสินใจ โดยอาจใช้มาตรการพิเศษ เช่น การรับโอน การเสริมแรงจูงใจ เป็นต้น
6. เร่งพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในให้ครบทั้ง 8 ประการตามกฎหมายกระทรวง ดำเนินงานอย่างจริงจัง เพื่อพัฒนาระบบบริหารของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะต่อหน่วยประเมินและผู้ประเมิน

1. ผู้ประเมินต้องศึกษาบริบทของโรงเรียนให้ลึกซึ้ง ทำความเข้าใจหลักศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมของ ท้องถิ่น และปฏิบัติต่อผู้เกี่ยวข้องอย่างถูกต้อง ไม่ให้ครูหรือผู้ปกครองรู้สึกว่าเป็นคนอื่นที่ไม่ใช่พวกเดียวกัน

2. ผู้ประเมินต้องส่งเสริมและช่วยเหลือโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม เช่น อธิบายกับโรงเรียนว่า พื้นฐานของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามบรรลุตามวัตถุประสงค์แล้ว ถ้าให้ผู้เรียนเรียนวิชาสามัญเพิ่มอีก ก็จะช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม และคุณภาพของผู้เรียนได้
3. ต้องเข้มงวดเรื่องการประเมินอย่างมีคุณภาพและคุณธรรม มีจิตสำนึกในการเป็นตัวแทน สมศ. รักษาจรรยาบรรณและมาตรฐานอาชีพ เพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของชาติ
4. ผู้ประเมินภายนอกควรปรับการตรวจเยี่ยมตามโอกาส เช่น ควรสัมภาษณ์ผู้ปกครองที่มาตั้งแต่วันแรก
5. ผู้ประเมินที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับโรงเรียนที่ประเมิน โดยมารยาทไม่ควรประเมินโรงเรียนนั้น ๆ เช่น ผู้ประเมินบางท่านที่เป็นผู้บริหาร หรือเจ้าของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาในอำเภอใดอำเภอหนึ่งของสามจังหวัด ไม่ควรประเมินโรงเรียนในอำเภอที่โรงเรียนผู้ประเมินตั้งอยู่ เนื่องจากอาจใช้ความรู้สึกส่วนตัว ทำให้ผลการประเมินเกิดความลำเอียง จะทำให้โรงเรียนที่ถูกประเมินเสียโอกาสได้
6. ผู้ประเมินควรเริ่มเข้าโรงเรียนตั้งแต่การกำหนดมาตรฐานหรือการวางแผนพัฒนาของสถานศึกษา เพื่อจะได้มีข้อมูลเกี่ยวกับโรงเรียนอย่างลึกซึ้งซึ่งมากกว่าการเข้าไปเพียง 3 วันในรอบ 5 ปี
7. ผู้ประเมินต้องเข้าประเมินให้ครบทั้ง 3 วัน เพราะการประเมินไม่ครบทำให้ได้ข้อมูลไม่สมบูรณ์และผู้ประเมินจะต้องพยายามเขียนรายงานการประเมินด้วยตนเอง เพราะมีประสบการณ์ตรง
8. หน่วยประเมินที่ให้เจ้าหน้าที่ส่วนกลางของหน่วยเป็นผู้ทำรายงานต้องระมัดระวังข้อมูลของแต่ละโรงเรียน เพราะการนำข้อมูลมาตัดต่อทำให้ไม่ได้ข้อมูลที่แท้จริงของโรงเรียนที่เข้าประเมิน โรงเรียนขาดความเชื่อถือต่อระบบการประเมินของ สมศ. ซึ่งขณะนี้ได้เกิดปรากฏการณ์เช่นนี้ขึ้นหลายโรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อเสนอแนะต่อ สมศ. เพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสี่ (พ.ศ. 2559-2563)

งานวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะต่อ สมศ. ในการประเมินภายนอกรอบสี่พื้นที่พิเศษ 3 จังหวัดชายแดนใต้ ดังนี้

ก. ส่วนดีที่ควรจะรักษาไว้และดำเนินการต่อ

1. การประเมินที่สร้างสรรค์เป็นกัลยาณมิตร ทำให้โรงเรียนคลายความวิตกกังวล หวาดกลัว และเครียดต้องรักษาบทบาทของหมอโรงเรียนโดยให้ผู้ประเมินช่วยแนะนำปัญหาและจุดอ่อนของโรงเรียนที่พบเพื่อการแก้ไข ทำให้โรงเรียนเห็นประโยชน์และคุณค่าของการประเมินมากกว่าที่เห็นว่าการประเมินเป็นภาระเช่นในปัจจุบัน
2. สมศ. มีบทบาทอย่างสำคัญในการผลักดันให้เกิดการปฏิรูปการเรียนรู้ อันเป็นหัวใจสำคัญของการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ซึ่งต้องรักษาไว้ เพราะ สมศ. เป็นองค์กรเดียวที่มีความเป็นอิสระและความมั่นคงในนโยบาย ทำให้การขับเคลื่อนการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติอย่างต่อเนื่องเป็นไปได้
3. สืบเนื่องจากความแตกต่างทั้งทางด้านความมั่นคง ศาสนา วัฒนธรรม และระบบการเรียนการสอน จึงควรนำการประเมินแบบ Area Based มาใช้กับพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นการเฉพาะในการประเมินภายนอกรอบสี่ เช่นเดียวกับการประเมินภายนอกรอบสาม
4. ใช้คะแนน O-NET เป็นตัวบ่งชี้ที่ 5 ในการประเมินรอบสี่เช่นเดิม ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีมาก แต่ขอให้ปรับปรุงใน 3 ประเด็น คือ

- 4.1 ข้อสอบควรจะมีส่วนที่สะท้อนถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ด้วย
- 4.2 พิจารณาเพิ่มคะแนนตัวบ่งชี้ที่ 5 โดยดูจากสภาพจริงและภาคปฏิบัติสำหรับวิชาศิลปะ วิชาสุขศึกษา และพลศึกษา วิชาการงานพื้นฐานอาชีพและเทคโนโลยี เพื่อสร้างแรงจูงใจให้กับโรงเรียนที่จัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นภาคปฏิบัติ
- 4.3 เพิ่มคะแนนตัวบ่งชี้ที่ 5 จากปัจจุบันร้อยละ 20 เป็นร้อยละ 25 ของคะแนนเต็มทั้งหมด เพื่อส่งเสริมให้มีการปฏิรูปการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติอย่างแท้จริง

ข. ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงการประเมินภายนอกในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้

1. สมศ. ต้องร่วมกับต้นสังกัดในการนำผลการประเมินไปใช้เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และต้องร่วมกับต้นสังกัดทุกสังกัดในการยกระดับคุณภาพการศึกษาก่อนรับการประเมินภายนอก ส่งเสริมให้มีการบูรณาการการประเมินภายนอกกับการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและการประกันคุณภาพภายใน

2. สมศ. ต้องส่งเสริมต้นสังกัดให้ดำเนินการประกันภายในให้เข้มแข็งมากขึ้นจนเป็นวัฒนธรรม เพิ่มคะแนนตัวบ่งชี้ที่ 8 ประสิทธิภาพของระบบการประกันคุณภาพภายใน จาก 5 คะแนนให้เป็น 10 คะแนน โดยเสริมคะแนนในส่วนของการประเมินภายในของต้นสังกัดด้วย เพื่อให้การประกันคุณภาพภายในมีความสำคัญและความหมายสำหรับโรงเรียนมากยิ่งขึ้น และเป็นวงจรคุณภาพที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างแท้จริง ไม่ใช่การประเมินภายนอกที่ใช้เวลาเพียง 3 วันในรอบ 5 ปี

3. ตัวบ่งชี้ที่ 7 ควรมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาของกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชุมชน ให้เป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น เพื่อให้การศึกษาเป็นของชุมชนอย่างแท้จริง และตัดส่วนที่เกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการตามบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา ไปผนวกรวมอยู่ในตัวบ่งชี้ที่ 8 การประกันคุณภาพภายใน เพราะไม่ส่งผลถึงคุณภาพการศึกษา เนื่องจากที่ผ่านมาผู้บริหารได้คะแนนในส่วนนี้สูงแต่ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนต่ำ

4. เน้นคุณภาพและคุณธรรมของผู้ประเมิน ซึ่งต้องมีจรรยาบรรณ เคารพต่อวิชาชีพของตน หากผู้ประเมินกระทำผิดต่อวิชาชีพต้องยกเลิกใบอนุญาตการเป็นผู้ประเมิน และต้องพัฒนาผู้ประเมินอย่างประจำและต่อเนื่อง โดยเฉพาะหลักสูตรที่เน้นเรื่องความรับผิดชอบของผู้ประเมินในฐานะของตัวแทนของ สมศ. เพื่อให้พัฒนาไปสู่ผู้ประเมินมืออาชีพ

5. ควรประชุมชี้แจงและสื่อสารพูดคุยกับเขตพื้นที่การศึกษาและต้นสังกัดอื่น ๆ ในพื้นที่ก่อน เพื่อต้นสังกัดและโรงเรียนจะได้ปฏิบัติให้ถูกทางและมีความเข้าใจตรงกัน

6. ต้องพัฒนานโยบายการประเมินอย่างกัลยาณมิตรของ สมศ. ให้เป็นรูปธรรมดังเช่นใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเปิดโอกาสให้โรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษาร่วมวางแผนการประเมิน กำหนดวันเวลาการประเมิน ให้ผู้ประเมินและตัวแทนสถานศึกษาได้รู้จักกันก่อนเข้ารับการประเมิน ซึ่งจะทำให้รู้ข้อมูลจริง เช่น ขนาดโรงเรียน การยุบโรงเรียน การเรียนร่วม ทำให้ลดความเครียดและความกังวลของโรงเรียนได้มาก เปลี่ยนเจตคติต่อ สมศ. และการประเมิน จากด้านลบมาเป็นด้านบวก ซึ่งมีประโยชน์มากสำหรับการประเมินภายนอกในพื้นที่อื่น ๆ

7. ต้องพัฒนาคุณภาพผู้ประเมินภายนอกให้สามารถทำหน้าที่ในฐานะตัวแทนของ สมศ. อย่างมีประสิทธิภาพ และมีการนิเทศการประเมินอย่างใกล้ชิด เนื่องจากผู้ประเมินส่วนหนึ่งยังไม่สามารถทำหน้าที่เป็นหมอโรงเรียนตามปรัชญาของ สมศ. ได้ ดังนั้น จึงต้องพัฒนาผู้ประเมินเพื่อสามารถให้คำแนะนำในเรื่องการยกระดับการเรียนรู้ การประกันคุณภาพภายใน และการประเมินภายนอกแก่โรงเรียนได้อย่างดี รวมทั้งต้องพัฒนาผู้ประเมินให้มีมาตรฐานด้านจรรยาบรรณ ความรู้ความสามารถ และมีมาตรฐานแท้จริง โดยจัดตั้งหน่วยงาน สมศ. ระดับภาค เพื่อพัฒนาผู้ประเมินและกำกับงานของผู้ประเมินอย่างเป็นระบบ ทั้งระบบการนิเทศติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน การกำหนดบทลงโทษ และระบบการยกย่องเชิดชูเกียรติ

8. ในการกำหนดตัวบ่งชี้สำหรับการประเมินภายนอกรอบสี่ ควรมีการประชาพิจารณ์ รับฟังความคิดเห็นของผู้ประเมินภายนอกและสถานศึกษาซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติงานโดยตรงอย่างจริงจังและเป็นระบบ เนื่องจากเป็นผู้ใช้เกณฑ์และผู้รับบริการโดยตรง และในการปรับเปลี่ยนกฎเกณฑ์ต่าง ๆ เช่น การเขียน field note ก็ควรฟังความเห็นผู้ประเมินด้วย ไม่ใช่แค่รับฟังแนวคิดและกำหนดโดยนักวิชาการเท่านั้น

9. ส่งรายงานผลการประเมินคุณภาพภายนอกให้โรงเรียนรับทราบในระยะเวลาที่ไม่นานเกินไป เพราะชุมชน ผู้ปกครอง คณะกรรมการสถานศึกษา และครู ต้องการรู้โดยเร็วว่าโรงเรียนผ่านการประเมินหรือไม่ สมศ. ต้องส่งรายงานให้โรงเรียนเร็วขึ้น

10. ดำเนินการประกาศผลการประเมินคุณภาพภายนอกต่อสาธารณะโดยเร็ว เพื่อให้เกิดผลในการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาโดยผู้รับผิดชอบระดับพื้นที่และสถานศึกษา

11. แนวคิดเรื่อง Area-Based ของ สมศ. เป็นเรื่องที่ดีมาก สามารถนำไปใช้ในภาคอื่น ๆ ได้ โดย สมศ. จะต้องทำสัญญาจ้างหน่วยงานที่มีความเป็นกลางในแต่ละพื้นที่ (อย่างเช่น มูลนิธิสุข-แก้ว แก้วแดง ที่ดูแลใน 3 จังหวัดชายแดนใต้) เพื่อให้รับผิดชอบพื้นที่ 3-4 จังหวัด และพัฒนารูปแบบการประเมินให้ดีขึ้น จะทำให้เห็นรูปแบบการประเมินเพื่อการพัฒนาที่ชัดเจนมากกว่าการจ้างเหมาหน่วยประเมินเป็นรายย่อยที่เข้ามาประเมินโรงเรียนแล้วก็ได้เอกสารกลับไป โดยปราศจากความผูกพันกับโรงเรียนและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

12. สมศ. ต้องประชาสัมพันธ์องค์กรให้ภาคประชาชนได้รู้จักและเข้าใจว่า สมศ. คือใคร ทำหน้าที่อะไร มีส่วนสัมพันธ์กับสังคมไทยอย่างไร และงานของ สมศ. ให้อะไรกับประชาชน เพื่อสร้างพันธมิตรกับภาคประชาชนในการติดตาม ตรวจสอบและพัฒนาคุณภาพการศึกษาาร่วมกัน สมศ. ควรยึดประชาชนเป็นฐาน ดูแลการศึกษาาร่วมกับประชาชน เพื่อประโยชน์ของลูกหลานประชาชน

13. สมศ. ร่วมกับต้นสังกัด ศอ.บต. จังหวัด และมูลนิธิฯ จัดงาน “รายงานผลการประเมินภายนอกกรอบสาม : จุดแข็งและแนวคิดในการปรับปรุง ” สำหรับพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อเป็นการรายงานผลการประเมินและพัฒนาคุณภาพการศึกษาในรอบ 5 ปี และเป็นการเตรียมสำหรับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการประเมินภายนอกต่อไป